

ZSENGE TERMÉS

A kislődi keresztmajor*

A majorság egy-egy nagybirtok vagy valamely nagybirtok igazgatási, üzemviteli központja; ezenkívül lakóhelyként szolgálhat a gazdálkodást végző munkásoknak. Általában a falutól, várostól távol, külterületen épült, a nagybirtoknak azon a részén, amely természeti és közlekedési adottsága a majorság telepítésére, fenntartására legalkalmasabb. Ebből adódik, hogy az újkori majorságok gyakran az elpusztult középkori falvak helyén jöttek létre.

A Kislőd közelében fekvő – ma már sajnos nem majorként működő – Keresztmajort 1902-ben hozta létre a veszprémi püspökség báró Hornig Károly vezetésével Veszprém megyében a 8. számú főút mellett. „Mintamajornak” szánták, a püspökség gondos építéssel hozta létre a települést. Mindszenti József gyakran látogatta a majort püspöksége idején. Nevét a püspökség által tervezett *kereszt*ről kapta, amit körben hét hársfa díszít. A hét fa egyben a Hét, szentséget, és a Szűzanya hét fájdalmát jelképezi. A hét fa a mai napig létezik a majorság egykori területén és utal a major lakóinak vallásosságára. Minden vasárnap és ünnepnap misére jártak a gazdák, és családtagjaik. Római katolikus vallásúak voltak, 2,5–3 km-t gyalogoltak Kislődig a templomba. A majorság *közigazgatásilag* is a községhez tartozott.

A tanya létrehozása mellett fő érv az volt, hogy adott volt az ivóvíz ellátásra egy bővizű forrás, az állatok itatására pedig egy ásott kút szolgált. Keresztmajor nagyobb épületesoprotokból épült fel. Tizenhárom család élt a majorban, így a tizenhárom családi házsort, és párhuzamos utcácskákat alkotott. Hat-hét ház helyezkedett el a két sorban. Az első házsorban két ház járt a gazdatisztnak, aki az intéző segítségével működtette a majorságot. Minden család kapott egy „konyhakertet” is, melyben a család számára termeltek növényeket. Állatokat is tarthattak a háznál, általában sertést, baromfit. Ezenkívül egy hatalmas magtár állt a majorban. Itt tárolták a learatott búzát, kukoricát. 1945 után Keresztmajor a Veszprémi Püspökség tulajdonából átkerült a Városlődi Állami Gazdaság „kezére”. Tevékenysége ezután sem változott, még a cselédek is a Városlődi Állami Gazdaság tulajdonába kerültek az állatokkal, épületekkel együtt. A major is megmaradt „mintamajornak”, a szarvasmarhát csakis Olaszország részére exportálták. 1989–1990-ig gyakorlatilag mintául szolgáló majorként működött ez a kis település, de a Városlődi Állami gazdaság megszűnésének felmerülésekor felszínre került a kis gazdaság kisebb-nagyobb problémái. Említeném ezek közül az egyre nagyobb mértékben romló úthálózatot, és az orvosi ellátás nehézségeit. Ezért a Városlődi Állami Gazdaság megszűnésekor felszámolták a tanyát, és az épületeket szétbontották. A major egykori létezését és működését ma már csak a félig lebontott falak, kb. harminc éve meg nem metszett gyümölcsfák és a ma Kislőd községben élő volt keresztmajori lakosok bizonyítják. A régi Keresztmajorra emlékezve az egykor majorsági lakosok; akik Kislődön kaptak házat a majorság felszámolása után; utcájukat „keresztmajori utcasorként” emlegetik. A major elpusztult, de jelenleg is látogatják kirándulók, Kislőd, valamint a környező települések lakosai. Ez annak köszönhető, hogy a XX. század elején a majorságiaknak ivóvizet nyújtó forrás ma is működik. Kislőd Község Önkormányzata rendszeresen gondozza a forrás környékét, ezzel tökéletes kirándulóhelyet teremtve a szórakozásra, pihenésre vágyó embereknek. Ezeket az információkat egy idős, volt keresztmajori lakos hozzátartozójától kaptam, akinek itt is szeretném megköszönni a segítségét.

Gazsó Beáta

* A rovat írásai a X. Ifjúsági Honismereti Akadémián, 2005 novemberében, Székesfehérváron elhangzott előadások szerkesztett változatai. (Szerk.)

Jutaspusztá major élete

A Veszprém melletti Jutas település nevét a régebbi időkben a honfoglaló Árpád nevével kapcsolták össze, hiszen Jutast az ő fiaként ismerik a történészek. A régészeti ásatások azt bizonyítják, hogy a honfoglalás előtti korban is lakott volt e település, illetve ennek közvetlen környéke. A honfoglalás kori alapítás után Jutas része lett a Veszprém körül fekvő nagy mezőgazdasági övezetnek. Az 1930-as években a települést Jutaspusztának vagy egyszerűen csak Jutasnak nevezték. Ebben az időben a veszprémi káptalan uradalma, a gazdaság, a szántóföldek, legelők és az erdők birtokosa a káptalan. A művelést a fogadott cselédség végezte. Az uradalom élén az intéző állt, aki többnyire a gazda és két ellenőr segítségével irányította a gazdálkodást. Bár a pusztá eléggé zárt gazdasági egység volt, s emlékeztet a középkori majorságokra, egyes részei mégis jól elkülöníthetők.

Két hosszú házból állt a *béresudvar*. Ezek „L” alakban állottak. Az „L”-betű másik szárát a dísznőlak alkották. A nádtetősből lakott a gazda úr, a bognár és a gépézmester. A többi lakást béresek lakták. A lakás egy szobából és egy „kamurából” állott. Közös volt a konyha és minden udvarhoz tartozott egy vízcsep.

A másik nagyobb lakóegység a *juhásudvar*. Ez a pusztának a délnyugati oldalán terült el. Az udvar épületei „U” alakot formáltak. A cselédházak csak belülről, az udvarról nyíltak. Itt is közös illemhelyek voltak az udvaron és közös trágyadomb, ahová a szemetet is gyűjtötték.

A *Pálinkaház* „U” alakú épülettömbje győri vasút és a Séd közötti területen helyezkedett el. Cselédlakások, az ellenőri lakások, majd erdészlakások voltak itt. Egy lezárt vasajtó mögött volt a tulajdonképpeni pálinkafőző, amiről a nevé is kapta.

A *Summásházban* egy-két lakás volt, melyhez „L” alakban kapcsolódott egy nagyobb épületrész, ami egy nagy barakk volt. Itt laktak aratáskor a summások. Esténként az egész pusztán hallható volt, amint kalapálták a kaszákat és készültek a másnapi munkára.

A pusztá közepén állott a keresztudomb. Itt volt az *iskola* a *tanítói lakással* egybeépítve. Az iskola tűzfala délre nézett, nem nagynak mondható ablaka nyugatra. A padok szokásos deszkapadok, egy-egy padban 6 gyerek ült. A tábla háromlábú állványon állott. E terem takarítását a nagyobb lányok végezték.

Jelentősek voltak a *mesterhelyiségek*, a *kovács-* és a *bognárműhelyek*. Ezek mellett a *magtár*, a *csirastálló*, a *tejház*, az *ökör- tehén- és lóistálló*, a *juhakol*, az *ólak*, a *jégtermelő*, a *jégverem* és a *borospince* volt jelentős része az akkori majorságnak.

A major környékéhez tartozott a *Kis- és Nagyrét*. Kistrét az állomás alatti terület folytatása volt. Gyalogútja egy kis alagúthoz, az alagút túlsó vége az állomáshoz vezetett. A Nagyréthez a keleti vasúti átjárón át szép, diófasorral szegélyezett úton lehetett eljutni. A helyet régen „Múrét”-nek is nevezték. Külön öntözési naptára volt. Az öntözés a csósz dolga volt. A pusztá északi részén volt a *Cukordomb*, a nagyobb fiúk gyülekező- és játszóhelye. Rengeteg ököl és fej nagyságú dolomit kő borította. A pusztá északnyugati oldalán volt a *halastó*, amit kőfállal megerősített földhányás szegélyezett. A Séd patak vize töltötte fel. Ősszel lehalászták, csak a fiatal halak teleltek át a tóban.

A pusztá egyik legérdekesebb része volt az *Anglia*. Ez egy, alacsony dombos rész, dorongfa kerítéssel kerítve. A jutási pusztán valamikor jezsuita kolostor volt, templommal, melynek romjai most is láthatók. A kolostorhoz angolkert tartozott, ami népnyelven „Anglia” elnevezést kapott. Itt, Angliában nevelkedtek a kiscsikók. Szomorú sorsa lett, mert a vasútállomás felemészte. A majorhoz tartozott még a Séd, a *vízház*, a *kilátó*, a *gyümölcsös*, *Pusztaszentegyház*, a *temető*, a különböző *Bakterházak*, *Magyari-akol*, a *repülőter* és *Újpusztá*.

Pusztá jelentős szereplői voltak a vándorkereskedők, mivel nem volt bolt. Nyáron a dinnyeárus, ősszel a szilva- és káposztaárusok. A pék csak vasárnap jött. Bokor, a paprikás gyalog érkeztek. Lovas szekérral hozták az égetett, oltatlan meszet. Hatalmas bőröndöt cipelve, gyalog érkeztek a képet áruló utazók, a könyvárus és a cserepes.

Jutas azon majorságok egyike, mely még ma is fennáll, jelentős létszámú lakossággal, nagy történelmi múlttal. Előadásomat Eötvös Károly szavaival zárnám: „Elfelejtkezni a múlttól annyit, mint a fa és a termőtalaj közt megszakítani az összeköttetést.”

Kirchkesmer Bernadett

Gyergyókilyénfalva közbirtokosságáról

A közbirtokosság a valamikori földközösség késői utóda. Kialakulásának alapjául az erdők, legelők és szántóföldek közös használata szolgált a legrégebbi idők óta. Eredetileg a nemesi és szabadparaszti közös birtokokat jelentette, amelyhez a legelőkön és erdőkön kívül az ingatlanokkal kapcsolatos haszonélvezeti jogok is tartoztak, mint a malom-, kocsmá-, vásár- stb. jog.

A Székelyföldön csak régi szabad közbirtokosságok voltak. Itt nem alakultak ki úrbéres birtokosságok, vagyis földesúr–jobbágy viszonyon alapuló birtokok.

1562-ben a székely harmadik rend – a szabadparasztság – fejedelmi jobbágysággá alakult, így jogaik megszűntek, és a fejedelem töltötte be a hűbérúr szerepét. Mégis, az 1600-as évek elején kevés a székely jobbágyok száma, és igen sokan közülük tisztségviselők. A lekötött jobbágysorban levők is megtartották birtokjogukat. Az 1626. évi összeírásban említik *Bálint István* kilyénfalvi lófő székelyt. Az 1743-as összeírás a *Bálint*-családból *Péter* jobbágyot említ, akinek háza és telke volt a faluban, valamint szántóföldek, legelők és erdők a falu határában. A két hektár belső telek, nyolc hektár szántó és 18 hektár kaszáló és erdő jelentős társadalmi megbecsülést nyújtott a családnak. Egészen a XVIII. századig évi adó kifizetése mellett mindenkinek joga volt bizonyos mennyiségű fa kivágásához a közbirtokossági erdőkből, s tűzifának bármennyit összegyűjthetett a szelvénytésekből. Az 1700-as évek elején megkezdték az arányosítást, az arányjogok bevezetését, vagyis a közvagyonból való részesedés kiszámításánál a falu területén található birtokokat vették alapul. *Bálint Péter* családjának arányjoga 18/2287 volt (18 a család által birtokolt erdők és kaszálók hektárban mért területe, 2287 a falu közbirtokossági erdejének hektárban mért területe).

1848 után megszűnt a jobbágyság. Az 1871-ben hozott közbirtokossági törvény egyesítette a közösségi vagytonokat – erdőket, legelőket – és az úrbéri birtokokat. A közbirtokosság a kezdetektől fogva önálló jogi személynek számított. Ügyeit az időnként megválasztott vezetőtanács intézte, élén az elnökkel. A vezetőtanács a közgyűlésnek volt alárendelve. Választottak egy ellenőrző bizottságot is.

A közbirtokosságok falvanként alakultak meg, de nem ritkán egy faluban kettő is létezett, mivel a tagok létszáma, vagy a birtokolt terület nagysága lehetőséget adott erre. A közbirtokossági tagságot azok a családok kapták, akiknek házuk és legelő-erdős területük volt a faluban. A tagság örökölhető volt, hozzá lehetett jutni hozományként és meg is lehetett vásárolni, egészen a XX. századig, amikor megszűnt a vásárlási jog. Az arányjog nőtt, ha a család újabb földterületeket vásárolt.

Az arányjog után járó famennyiség a kitermelendő vágterület nagyságától függött.

A közösségek maguk szerkesztettek szabályokat az erdők, legelők ésszerű kihasználásáról, mindent elkövetve a közterületek egyben való tartásáért, az előljárók szabad megválasztásáért, a közösségi akarat érvényesítéséért.

Legfőbb törekvésük az volt, hogy maguk dönthessenek a közbirtokosságot érintő főbb kérdésekben, anélkül, hogy a külső hatalmi erők, közigazgatási intézmények beleszólási joggal rendelkeznenek.

Az elmúlt századokban az erdővédelemre nem sokat gondoltak. 1807-ben a Főkörmányszék körkérdést intézett a vármegyei törvényhatóságokhoz, hogy mit javasolnak az erdők védelmére. Csík-, Gyergyó-, Háromszék képviselői úgy vélekedtek, hogy „az erdőt tovább kell irtani, mert a földművelés és az állattenyésztés elől foglalja el a helyet”. Tehát továbbra is érvényben maradt a szabad erdővágás, egészen 1902-ig, amikor betiltották. Ekkor kezdődtek el az első újratelepítések.

Sajátos felépítésüknek köszönhetően a közbirtokosságok évszázadokon keresztül életképesek tudtak maradni, megteremtve tagjaik számára a viszonylagos jólétet, az elesettek számára pedig a talpraállás lehetőségét. Megszűnésük nem hatékonyságuk csökkenésének következménye, a közbirtokosságokat a kommunista hatalom tiltotta be 1951 után.

A Gyergyói-medence és Kilyénfalva rövid bemutatása

A gyergyói falvak a Marosba ömlő patakok felső, zártabb völgyeiben jöttek létre. Kezdetben a lakosok téli szálláshelyeül szolgáltak, a nyári szálláshelyek azokon a havasi legelőkön voltak, ahol tavasztól őszig a nyájukat legeltették.

Kilyénfalva első írásos emléke 1567-től való, az adó-összeírásból, ahol a Tekerőpataból kivált falurészt már önálló településként említik. Földesúr nem volt a faluban, csak szabad birtokos családok és 5-6 jobbágycsalád. A falu jelenlegi lakossága 1173 fő. Kilyénfalva korábban Tekerőpatakhoz tartozott, ezt igazolják a családnevek, amelyek legnagyobb része tekerőpataki, kisebb része pedig újfalvi eredetre utal.

A gyergyói emberek megtelepedésük óta szoros kapcsolatban, valósággal együtt éltek az erdővel. Egykor nemcsak a hegyeket, de a medence síkját is mocsarakkal váltakozó erdőfoltok borították, amelyeket mezőgazdaságilag művelhetővé tettek. Az egykori erdős területekre jellegzetes helynevek utalnak, pl. Kőrísfenyő ma kaszáló és szántó Kilyénfalva határában, vagy Fenyés (fenyős), egykor falurész Újfaluban, ma utcanév.

A XV.–XVI. században az erdőkitermelés elsősorban a földművelésre alkalmas új területek szerzését szolgálta, ezért főleg aszalással, égetéssel irtották az erdőt. A kitermelt fát helyben használták fel építkezésre, fűtésre, munkaeszközök készítésére.

A gazdasági fejlődéssel változott az embereknek az erdőhöz fűződő viszonya. A fa legnagyobb részét már nem helyben hasznosították, hanem elszállították. A helyi használatra szánt fát lecsúszatták a völgybe, innen szekéren, vagy szánon vitték tovább. A távolabbi vidékekre a fát tutajjal szállították a Maroson, egészen Szegedig, sőt Belgrádig. A vasútvonal megépítésével nőtt a szállítható fa mennyisége és az útvonal hossza.

A gyergyói erdők jó minőségűek. Leginkább fenyőfából állottak, kisebb mértékben bükkfából. Jelentős volt a tölgy, éger, hárs, fűz, juhar, szil, rakottya, mogyoró, nyír, berkenye, nyár, kőris, som, vadgesztenye, akác, jegenye, borsika, kecskerágó is. Az erdőüzem minden ágazata fejlődésnek indult, de erősen ki volt szolgáltatva a nagyszámú örmény, zsidó és szász kereskedőnek, akik olcsón vásárolták fel a fát. Hogy a Gyergyói-medence sűrűn lakott területein, képes volt nagyszámú lakost eltartani, az az erdőségek közbirtokossági használatának tulajdonítható. A gyenge minőségű szántóföldek mellett a fafeldolgozás jelentette az emberek fő jövedelmét.

Sajátos színterületet jelentettek a községek területén található, közbirtokossági tulajdonban lévő kisebb-nagyobb mértékben kiépített fürdők és üdülőhelyek, amelyek növelték a jövedelmeket. Számottevő volt a borszéki üvegyár bevétele is.

A közbirtokosságok faadományai és pénzügyi segélyei főleg az egyházat, az iskolát, a tan személyzetet szolgálták. Ők tartották fenn a jegyző és az orvos lakását is. A híres tekerőpataki fűvészenekar közbirtokossági segélyből alapítottatott 1937-ben.

A közbirtokosság a kezdetektől 1940-ig

Kilyénfalván 1898-ban alakult meg a közbirtokosság, a 19-es számú törvény alapján. Kezdetben 2287 katasztrális hold erdővel rendelkezett (1 katasztrális hold = 0,57 hektár). A vagon tovább növekedett, miután a gyergyószentmiklósi közbirtokosságtól további 396 katasztrális hold erdőt vásároltak.

A közbirtokosság működését alapszabályzat határozta meg. A helyi vezetőség öt személyből állt: elnök, elnökhelyettes, pénztáros, gondnok, titkár, akiket négyéves időszakokra választottak. A közbirtokosságot az elnök képviselte. Hároméves időtartamra választották a 18 tagból álló ellenőrző bizottságot. A vezetőség a közgyűlésnek volt alárendelve, annak számolt be tevékenységéről.

A közbirtokosságnak tagja volt minden olyan személy, akinek háza, legelője és erdeje volt a faluban, esetleg örökölt vagy hozomány útján kapott arányjogot, amit meg is lehetett vásárolni, egészen a XX. század elejéig.

1898 előtt nem végeztek összefüggő vágásokat, csak minden tizedik-tizenötödik fát vágták ki – gyéreltek vagy szálaltak. A gyérelés idejére fogatonként lefizettek egy bizonyos összeget – „takszát” –, ennek alapján annyi fát vihetett mindenki haza, amennyit ki tudott termelni. Csak egy szabály létezett: *nem volt szabad több egymás melletti fát kivágni, azaz mezőre vágni.*

A közbirtokossági erdő kitermelése a kitermelendő erdő rész kijelölésével és a fák leszámolásával kezdődött. Ezek után minden család kapott egy cédulát, amelyen fel volt tüntetve a kitermelendő fák sorszáma. Így mindenki könnyen megtalálhatta a maga fáit és hozzáfoghatott a kitermeléshez. A cédulák kiosztása novemberben vagy decemberben történt, így decembertől márciusig mindenki kivághatta a maga fáit. Ha a kitermelésre jelölt erdő rész az 1-es határrészben, a falu határában volt, maga a tulajdonos termelte ki és szállította el a fát. Ha a 2-es határrészben, Benesben volt, szerződött munkások termelték ki és szállították el. Ha valaki nem termelte ki az arányjogára járó fát a kijelölt, hónapokban, az a következő évre hagyta.

Az arányjogok külön teleggönyvben szerepeltek, mindegyik közbirtokossági tag sorszámmal. A fálunak ezenkívül külön teleggönyve volt a belsőségek, szántók, kaszálók nyilvántartására. Az arányjog eladható volt. Eladása pénzért történt, ritkán cseréltek igásállattal. Senki sem emlékszik elzálogosításra.

Az arányjogot a család minden tagja örökölhette. Például ha 4 gyermek volt a családban, az arányjog négyfelé oszlott, kivéve, ha a tulajdonos névre szólóan végrendekezett. Házasság alkalmával mind a fiú, mind a leány annyi arányjogot kapott, amennyit a szülők akarata meghatározott. Ekkor az arányjogokat átírták a közbirtokossági teleggönyvben a fiatalok nevére. Az új tulajdonosok is tárgyalási, szavazati és választhatósági jogot kaptak.

Én például 46,92 hektár közbirtokossági terület felére vagyok jogosult a nagyapám után, a kilyénfalvi Czirják és Bálint családok örökségéeként. Az arányjog másik felét nagybátyám kapta (a családban két testvér az örökös). A 46,92 hektár közbirtokossági területet a családi tulajdonban levő erdők és kaszálók alapján határozták meg. Arányjogom tehát : $23,46/2560$ ($46,92/2$) = $0,009164 = 91$ (2560 a jelenlegi közbirtokossági terület).

Ha a család újabb területeket örököl, újraszámolódik az arányjog. Minden közbirtokossági tag annyi szavazati joggal rendelkezett, ahány arányjoga volt. Akire szavazáskor több szavazat jutott, bekerült a közbirtokosság vezetőségébe. Pl. 1–5 hektárig = 1 szavazati jog, 5–10 hektárig = 2 szavazati jog.

Minden tisztségviselőnek megvolt a maga külön feladatköre. Az elnök irányított, intézte az összes ügyes-bajos dolgot. Távollétében az alelnök helyettesítette. A pénztárnok az anyagi javakat kezelte, a jegyző a közgyűlés jegyzőkönyveit vezette és kezelte az irattárat. A gondnok felelt arról, hogy a hatósági és a közbirtokossági erdőről az erdőre felvigyázzon. A falu tulajdonában egykor 2-3 törzskönyvezett, államilag nyilvántartott bika és kan volt a fajfenntartás elősegítésére. Ezeket a közbirtokosság kezelte, a gondnok feladata volt ellátásuk és a fenntartásukhoz szükséges kezelési díjak beszedése is. A közbirtokossági tagoknak közmunkát volt kötelességük végezni, ez erdőtisztítást, legelőtakarítást, tobozgyűjtést, csemeteültetést és az erdei utak rendben tartását jelentette.

Évente négy-öt közgyűlést tartottak, mindig vasárnap. Az ellenőrző bizottság 10-15 nappal előtte értesített minden tagot a gyűlés idejéről. Kihirdették a gyűlést kidobalással is, akárcsak a többi fontos eseményt. A közbirtokossági nagygyűléseken jelen kellett lennie hivatalból a járásbírónak, az erdészeti hivatal vezetőjének és a pénzügyi ellenőrnek, meghívottként pedig – beleszólási jog nélkül – a községi bírónak, kisbírónak és jegyzőnek. A közbirtokosság vezetősége nem szólhatott bele a község ügyeinek intézésébe. A gyűléseken a legfontosabb ügyeket tárgyalták meg: a vágterek felszátát, az apaállatok kiadását felvezetésre a faluban, az erdőkezelési díjakat stb. A közgyűléseken minden közbirtokossági tag részt vehetett.

Szükség esetén rendkívüli gyűlést hívtak össze. Az ekkor tárgyalt ügyeket nem szavazták meg és nem is jegyzőkönyvezték, mivel csak tájékoztató jellegű volt, pl. a tarvágás – teljes erdőkivágás – megkezdésének és befejezésének időpontja, az apaállatállományban történt változás, a kaszálók felszabadításának időpontja az őszi legeltetés megkezdésére stb.

Kilyénfalva közbirtokosságának területéből az 1871-es arányosítási törvény alapján nem vált ki senki, mivel egyetlen tag sem rendelkezett 100 katasztrális holddal. Az újfalvi Jánosi család azonban viszonylag olcsón arányjogokat vett a kilyénfalvi közbirtokosságtól, és amikor a tulajdon meghaladta a 100 holdat, kérték a birtokrész kiszakítását. Miután életbe lépett az arányjog eladását megtiltó törvény, a kérdéses területet felváltva használta a kilyénfalvi közbirtokosság és a Jánosi család.

A közbirtokosság tulajdonában levő legelős területeket a falu állatállományának legeltetésére használták. A II. határrészben, Benesben levő legelőt bérbe adták.

A közbirtokossági erdők kitermelése száz évre érvényes üzemterv alapján történt. Ennek keretében minden évben kijelölték a kivágásra szánt területet. A kitermelt és értékesített fa mennyiség utáni jövedelmet az arányjog alapján elosztották. Nagy pénzüsszegeket helyeztek letétbe, vagy fektettek építkezésekbe, közművelődési célokra.

Az I. világháborút követően fokozódott a közbirtokosság szerepe, a falu életében. Ez volt a nagy gazdasági fellendülés időszaka, amikor megnövekedett a fenyőfa iránti érdeklődés világszerte. A kiosztott közbirtokossági pénzek nagymértékben elősegítették a falu fejlődését. Pénzalapot helyeztek letétbe az egyházi adó megváltására és az iskola fenntartására 1946-ban. Az egyházi adó nagy terhet jelentett, mivel a hatalomváltás után az állami segély elmaradt és az egyházi iskolában dolgozó tanítókat az egyházközösség fizette. A közbirtokosság intézkedése folytán a kilyénfalviak mentesültek e teher alól.

Megalakult a Harmónia Hitelszövetkezet, mely szerény, de állandó igénybevehető anyagi segítséget kínált.

A falu fennállása óta sohasem fejlődött olyan látványosan, mint 1925–1940 között, amikor az ésszerű és hatásos közbirtokossági intézkedések nyomán példaként emlegették a Gyergyói-medencében. Ekkor újították fel a templomot és az orgonát, felépítették a díszes templomkerítést. Új kántori lakás, korszerű tűzoltószertár, apaállatistálló, terményszűrtő állomás épült. Ekkor készült el az iskola folytatásában a kultúrterem és két közutafút. Ebben az időben Kilyénfalvát példaként említették a Gyergyói-medencében.

Az államosításkor a közbirtokosság 2335,94 hektár területtel rendelkezett, ebből 802 hektár volt erdő, a többi legelő. Külön fejezetet képvisel a falu életében az ún. Benes-per. Kilyénfalvának ősi havasi legelői voltak Moldva határán, amelyeket a moldvaiak időnként jogtalanul elvettek, majd a falu visszaszerezte. Az 1783-ban kiadott „revendikált havasok” törvényével a Moldva határán levő terület helyett Kilyénfalva megkapta a Tölgyes melletti Benes havasát, amely a következő századokban jelentős anyagi fedezetet, a falu egyházi és művelődési intézményeinek megfelelő működését biztosította.

Az 1921-es földreform után sorozatos, jogtalan visszaélésekkel elvették a falutól ezt a területet, átjártatták egy román fakitermelő vállalatnak, amely évekig tartó pereskedés után visszaadta az erdőt, de ezalatt jogtalanul kitermelte, így a falut óriási jövedelemtől fosztotta meg. A fa helyi értékesítését és feldolgozását az I. világháború után megkönnyítette a Kilyénfalva és Tékerőpatak között levő fűrészüzem, amely ma is működik. Az 1920-as években drótkötélről is szállították fát Ölves környékéről a szomszédos Vaslábra. Az 1930-as évek elején Kútdombján, az I-es határrészben, csemetekertet létesítettek, az eredményes erdőtelepítés – csemeteültetés – érdekében. 1930-ban a szomszéd falvak közbirtokosságaival együtt a kilyénfalvi közbirtokosság bekapcsolódott a villanytelep kibővítésébe, amely a falu villanyárammal való teljes ellátását eredményezte.

A közbirtokosság 1940-től 1951-ig

A bécsi döntés után a Székelyföldet ismét az anyaországhoz csatolták, ezért ez utóbbitól várták a felemelkedéshez szükséges anyagi támogatást. A magyar kormány azonban, hivatkozva a háborús kiadásokra, a gazdaságosságra való törekvést, a gazdálkodás és a termelés ésszerűsítését javasolta a gazdasági nehézségek leküzdésére. Így igen népszerűvé vált a fakitermelő szövetkezetek fogalma. 1941-ben megalakult a Fakitermelő Szövetség, amelynek a kilyénfalvi közbirtokosság alapító tagja volt a szomszédos községekkel. A közbirtokosság tulajdonában levő fát a falu lakossága termelte ki és fuvarozta, így a falu nemcsak a fa legnagyobb árban kifizetett értékét, de a munkadíjat is megkapta.

A gyergyói Fakitermelő Szövetség eredményei rövid időn belül országos példává váltak.

A közbirtokosság további működését nagymértékben befolyásolta Magyarország belépése a II. világháborúba. A háborús veszteségek, a növekvő kiadások miatt a közbirtokossági szövetkezeti rendszer csak korlátozott mértékben működhetett. Életképességét nagymértékben befolyásolta az a körülmény, hogy a fakitermelési szakemberek nagy részét besorozták katonának.

1944–45-ben az orosz hadsereg és az őket követő román csapatok igencsak megkeserítették Kilyénfalva lakóinak életét is. Ennek ellenére 1945-ben a szomszédos falvakhoz hasonlóan Kilyénfalván is újra megalakult a közbirtokosság. Első ténykedése az iskola fával való ellátása, és három falubeli közbirtokos tűzkarosult család megsegítése volt.

1948-ig a román kormány eltúrte a közbirtokosságok létezését, de állandóan beleszólt belső ügyeibe, nem vették figyelembe rendszabályzatát, kisajátították az épületeket, vagy olyan kötelezettségek kifizetésére kényszerítették, amely gyakorlatilag működésképtelenné tette a szervezetet.

Számos közbirtokosságot már 1949-ben megszüntettek. A kilyénfalviban és szentmiklósi-ban 1951-ben még bélyegeztek, de ez volt a megszűnés esztendeje.

A közbirtokosság 2000-től napjainkig

2000 januárjában tíz gyergyói településsel együtt Kilyénfalván is újraalakult a közbirtokosság. A törvényesítés hercehurcái, a román jogrendszerben található nagyszámú kibúvó nehezítette a szervezet működését. Pl. a magánerdők visszaadásakor 10 hektárt engedélyeztek tulajdonosonként, amiben közbirtokossági erdő is lehetett, és a kérelmező dönthette el, hogy melyik formából mennyit kér vissza (ez jogi képtelenség, mert a magán- és köztulajdon különbözik.). Végül megszületett az erdőtörvény, amely lehetővé tette a régi, örökölt közbirtokossági erdők visszaadását a jogos tulajdonosoknak. Jelenleg a közbirtokosság 2560 hektáron gazdálkodik 289 taggal. Igen sok kérés van minden évben újabb tagok felvételére.

A törvények a régiéket, beleértve az arányjogokat is. A II. határrészben, Benesben elkészíteték az üzemtervet, az I. határrészben még folyamatban vannak a birtokbahelyezések. Rendszeresen bélyegeznek, kivágják és értékesítik a fát, és évente két alkalommal kiosztják a megfelelő pénzüsszeget az arányjogok alapján.

Ugyanakkor mindenki jogosult – a tagok – bizonyos mennyiségű fa évenkénti kitermelésére, szintén az arányjogok figyelembevételével.

Vezetőtanár: *Mirk László*

Kató Anikó Andrea

Felhasznált irodalom: *Dr. Garda Dezső:* A székely közbirtokosság (.....) 1–2 kötet; 1. kötet 23–98. old., 153–178. old.; 2. kötet 15–114. old., 132–187. old.; *Dr. Endes Miklós:* Csíke, Gyergyó-, Kászonszékek népeinek története 1918-ig, Budapest 1938., 132–145 old.; *Dr. Fodor Ferenc:* Kilyénfalva. Lyra Kiadó, Marosvásárhely 1995., 58–72. old.; *Úrbéri összeírások gyűjteménye* 270., 288. mappa; *Gyergyószék levéltára* 779. mappa; *Turisznyás Márton:* Gyergyó történeti néprajza, Kritérion Könyvkiadó, Bukarest 1982., 62–81. old.; *Péter Árpád:* Kilyénfalva leírása. Omnia nyomda, Kolozsvár 1946., 52–63. old.; *Imreh István:* A rendtartó székely falu. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest 1973., 24–36. old.

Adatközlők: *Czirják Antal* – 86 éves, *András Joáchin* – 79 éves, *Szász Ignác* – 76 éves, *Albert Annamária* – mérnök a kilyénfalvi közbirtokosságnál, *Kolumbán Lajos* – közbirtokossági elnök.

Ismerkedés és lakodalom a gyimesfelsőloki Komjátón

Gyimesvölgyét, ahol mintegy 15 ezer csángómagyar él, vízvázlatzó hegyláncok sorozata határolja el a csíki területektől, ennek ellenére (vagy talán éppen ezért) sok szép régi népszokás fennmaradt. Ma is több 100 év után. Majdnem minden család tudja, honnan jöttek, csángáltak az elődök. A Tatros folyó mentén helyezkednek el a kicsi falucskák, mint Komját is. Régen ezeket a falvakat patakoknak hívták, így kapta a nevét Komját pataka is. Komjátón az emberek többnyire mezőgazdasággal és fakitermeléssel foglalkoznak. Lakossága mindössze 430, 9 fő kivételével magyarok. Csíkszeredától 23 km-re helyezkedik el.

Régen a fiatalok minden csütörtök vagy kedd este kaláka táncokat rendeztek, pityókalopó kalákát, kenderlopó kalákát. A pityókalopó kalákát azért nevezték így, mert ha valakinek nem termett pityókája vagy egy felhőszakadáskor a víz leiszapolta a földjét, táncot hivatott vagy hirdetett, ahová a fiatalok – de az idősek is – vittek 5–6 kg pityókát, amit odatöltöttek egy zsákba. Ez volt az ára a táncnak. Azért hívták lopó kaláknak mert voltak fiatalok, akik úgy vitték el otthonról a pityókát, hogy a szülők nem is tudtak róla, de ha meg is tudták, hallgattak. Ezekbe a táncokba jártak a legények és leányok, itt ismerkedtek meg, itt udvarolgattak a legények. Máskor az elődöktől tanult játékokat játszották, s úgy ismerkedtek.

Két-három nappal azután hogy a fiatalok megismerkedtek, a lány elhívta a legényt guzsalyasba. A guzsalyas azt jelenti, hogy a szülők tudta nélkül járt a legény esténként a lányhoz. Az udvarlásban igen sokszor a kezdeményezés a lányé volt. A „csángó ifjú” rendszerint nem ahhoz a lányhoz ment guzsalyasba, akihez akart, hanem ahhoz, aki meghívta. Még ma is tartja a mondás: „5-6 helyre mehetnék guzsalyasba, de egy helyre sem hívnak”. Sokszor megszölták azt a lányt, aki váltogatta a guzsalyasokat, vagy aki „bitangos lett” (házasságon kívüli szülés). Ha úgy történt hogy a lány bitangos lett, a gyereket a nagymamájára bízta rá és lányként tovább élte az életét.

Miután a fiatalok úgy gondolták, hogy ők „egymásnak vannak teremtvé”, a legény előbb a lánynak, majd utána együtt a szülőknek bejelentették, hogy össze akarnak házasodni. Történt olyan is, hogy a szülők anyagi okok miatt nem engedélyezték a házasságot. Ekkor a legény elszöktette a lányt, és elvitte abba a házba, amit neki építettek. A szülők először nagyon haragudtak, nem is akartak megbékelni. Ha netalán egy-két év után mégis megbocsátottak, akkor adták a hozományt.

Ha szerencséjük volt a fiataloknak, akkor a szülők beleegyeztek a házasságba, és kitűzték a lakodalom napját. Amikor már csak egy hét volt hátra a lakodalom napjáig, névsort készítettek a meghívandó vendégseregről és az esküvő előtti vasárnapon a legény és a lány szószólója, a gazda házról házra járva mindenkit személyesen meghívott a következő mondóka keretében: „Énáltalam tisztelteti kigyelmeteket vőlegényuram/menyasszony, hogy jövő vasárnap megtartandó esküvő tisztességes napjára szívesen látja”. A meghívásra rendszerint csak annyit feleltek: „Köszönöm a szíves megtiszteltetést, ígérkezni nem szokás”.

Szombat délután a vőlegény és a menyasszony szomszédlegényei zöldágot visznek és díszítenek mindkét háznál. Ezek szép növésű és lombú fenyők, 5 méter magasak, felcífrázva színes szalagokkal. Ezekből a legénynél és a leánynál kettőt-kettőt tesznek a kapuba és két kisebbet a ház bejáratára. A vőlegényi inget meg a gatyát a menyasszony adja, ott is varják meg nála. A menyasszony adja továbbá a legény mellére a rózsaszín szalagot, meg a vőlegénybokrétát. A vőlegény a lakodalom idején virágot nem hord. Ő megvásárolja a hazai (menyasszony) cipőt és a harisnyát meg a hazai kendőt, magának is a vőlegénycipőt s a jegygyűrűket. A lakodalom előtt volt a leánykérő, ahová a legény a bérma-keresztstüleiével ment. A lakodalmas menet előtt már a hazait is elbúcsúztatják, úgy mint a legényt. A lakodalom napján a vendégek a legény felől összegyűlnek a legényes háznál, ebéd után a gazda elbúcsúztatja a legényt a szüleitől, barátaitól, rokonoktól. Ez mindig egy, a gazdák által betanult vers volt. A szülőket, testvéreket félkörbe állították arccal az ajtó felé, szemben velük a vőlegény, mellette a vőfély, akinek az volt a szerepe, hogy vitte a vőfélypalcát. A vőfélypalcát a szomszédasszonyok állították össze: egy palcára felkötöttek sok szép színes virágot, kendőt és szalagokat. A vőfély a legényes és a leányos háznál megtáncoltatta a koszorúslányokat, és elmondta a búcsúztatót.

Egy ilyen búcsúztató:

*Tisztelt vendégsereg!
Egy kis csendet kérek.
Egymás iránt való igaz szeretetre
Isten s ember előtt való szép életre
Tett ma fogadalmat vőlegény és párja
Ki elindulását alig hogy már várja
Tiszteletre méltó nemes gyülekezet
Kiket a szeretet ide kötelezett*

*Halljon szót mindenki mert szólni akarok
E gyülekezetnek
Férfiakból és nőkből álló feleknek
Mivel maradásom többet itt nem leszen
Ezért gyenge szívem innét búcsút veszen
Hegedűnek szűnjön meg zengése
Sarkantyúknak is szűnjön meg pengése
Mert búcsúzásomnak most leszen kezdése
Legyenek csendességben míg leszen végzése*

Mert változik a világ változtat minket is
Szerencsés napok közt van szerencsétlen is
Mindenféle állat párt választ magának
Én is találtam magamnak
Most búcsúzásom innét s így elindulok útnak
Hadd vegyék értelmét az én szavaimnak
Elsőben szavamot jó apámhoz teszem
Másodszor anyáimhoz intézem beszédem
Hatalmas Úristen világ teremtője
Tekints le méltatlan bűnös gyermekedre
Kedves szülőimtől szépen neveltettél
Most pedig számomra más utat rendeltél
Elsőben is hozzád teszem szavamot
Kedves édesapám én búcsúzásomat
Mert Isten után te viselted gondomat
Sajnálom is mostan tőled válásomat
Kedves édesapám te adád az életet
Hogy rózsza teremjék te hintéd a magot
Azért te érdemelsz először hála szót
Engedj meg jó apám ha megbántottalak
Jóságodért sokszor háborítottalak
Édes drága apám felejtél el azokat
Köszönöm apai nagy szeretetedet
Melyet nem érdemlek gondviselésedért
Az Úristen áldjon ezekért tégedet
És szent országába vigye fel lelkedet
A Memyei Atya legyen mindig veled
Valamig élted e világon éled
S ha majd egykor élted halállal cseréled
Adj meg Isten a te örökös béred
Apai szívednek kegyelem palást
Minden hibáimat mostan megbocsássa
És ha volt életem előttd hibába
Bocsáss meg énnekem életem dajkája
Most pedig Istennek oltalmába hagyjak
Örvendek mikor egészségben látlak
Kedves szülőanyám már tehozzád térek
Míg új szállásomra te tőled elérek
Áldást Istentől én tereád kérek
Akit én szívemben szüntelen dicsérek
Köszönöm jó anyám hogy engemet szültél
Mellettem és értem éjet nappá tettél
Sok álmatlan éjben engemet rengettél
Mint jó tyúk csirkéét híven fedezettél
Kedves dajkám voltál engemet szeretél
Jóra tanítottál s a rossztól intettél
Már ez idő korra engem fölneveltél

Most mint galamb fiát szárnyamra engedél
Tudom, hogy nagyon fáj anyai szívednek
Midőn elválását látod gyermekednek
S most át kell engedni
Titkos jövendőnek
Köszönöm jó anyám sok szívességedet
Írják fel az egek érettem nevedet
S ha megbántottalak valaha tégedet
Bocsáss meg könyörgöm csokolom a kezedet
Most téged is Isten oltalmába hagyjak
Örvendek amikor egészségben látlak
Kedves testvéreim álljatok előmben
Mert keserves könnyek áradtak szemembe
Úgy látszik a nagy ég elválasztott tőletek
Azért kérlek nekem most megengedjétek
Kedves testvéreim jót kívánok nektek
Egyszerűen mondom boldogok legyetek
Kedves legény és leány ifjú barátaim
Édes tavaszi virágok égbe nyúló szép liliomszálak
Gyenge ajkatokra bú ne szálljon s panasz

Végre az egekbe egy-egy koszorúval
Jutalmazzon Isten égi boldogsággal
Nem lesz már többé mulatásom
Ahogy éltem léssen úgy léssen lakásom
Feleségem fujja úgy lesz táncolásom
Jaj de hamar elmúlt az én betyárságom
Ifjú barátaim jót kívánok nektek
Kedves leány barátaim sokáig éljétek
Szomorúság soha ne érjen titeket
Az Isten áldása maradjon veletek
Találja meg mindje a maga szép párját
Akiel lelje vígan a világát
Ne éljétek soká magányosságban
A szent oltár elé jöjjetek utánam
Születésünk után van két jeles napunk
Első házasságunk második halálunk
Én is ma virradtam annak hajnalára
Ezennel indulok innét más szállásra
Dicséret dicsőség az egek urának
Ki e kettőt tartá egymás jó párjának
Most pedig kirendelt utamat követem
A körül állóktól búcsú szavamot veszem:
Kedves hajlék hol rám virradt az élet
Elválok én nemsokára tőled
Búcsúbeszédemnek az eszen a vége
Dicsértessék a Jézusnak szent neve.

A búcsúztató után a vőlegény zeneszó mellett kezetsókol a szüleinek, megcsókolja a testvéreit. Kivonulnak a legényes házból és mennek a leányos házhoz. Itt a legény keresztszülei bemennek a leányhoz és elkérik a hazait a szülőktől a vőlegény számára. A vőfélyek a legény és a lány fiútestvérei vagy a legközelebbi fiúrokon. A vőfélypálca-cserélés előtt kikérik a deuszpercet és a Szent János poharat. A deuszperce valódi neve Szent János kenyér. Lisztből, tojásból, cukorból, vaniliából és vajból készül. Ezt a tésztát kiformalják cipó alakba nyolc felé vágják, kikenik tojással és kemencében megsütik. Azért vágják nyolcfelé, hogy szép alakja legyen, és hogy az üveget bele tudják tenni a közepébe, mert a leányos és a legényes háztól úgy

hozzák ki. Ez az éltető kenyér, mert amikor éltették a menyasszonyt és a vőlegényt, akkor kiáltották hogy Deusz! Aki nem kiáltotta, nem evett a süteményből. A vőlegény szószólója, a gazda és néhány szájasabb vendég megkezdik az alkudozást. Rögtönzött szövegekkel a menyasszony kivevésére elmondják, hogy kit keresnek, a háziak munkát ajánlanak, de hát ökelméik nem azért fáradtak eddig. Először kapnak egy álhazait, kiszaladnak vele a házból, nagy a tolakodás, az alkudozás kezdődik előlről. Időközben a két vőfély pálcát cserél, itt is alkudoznak, mert általában a menyasszony pálcája szebb és többet ér, mint a vőlegényé. A jó munkának eredménye is van: a vőlegény vőfélye valósággal kitáncoltatja, forgatja az ajtón a menyasszonyt, ekkor kezdődik az igazi vigadás. Mikor megtörtént a vőfélypálcacsere elbúcsúztatják a lányt a szépszülőktől.

Legényes gazda: *Dicsértessék az Úrjézus Krisztus!*

Leányos gazda: *Mindörökké ámen.*

Legényes gazda: *Dicsérjük Jézust, az Istennek fiát,*

Az Atya kegyelmének kiosztogatóját.

A bűnbékjójának feloldozóját.

A mi szép hazánknak tündöklő csillagát.

Illő alázattal engedelmet kérünk,

Hogy becses hajlékuknál bátorkodni mertünk.

Leányos gazda: *Dicsértessék Krisztus a magas egekbe!*

Atya és szentlélek vele egyetembe.

Összes minden szentek őket dicsőítve,

Akik által szálljon áldás a földünkre.

Bátor szavaikra engedelmet kapnak,

Ha itt létük alatt békében maradnak.

A leányos háznál a búcsúztató után a vőlegény az új szülőknél kezét csókol, kínálkodnak, majd a vendégsereg visszamegy énekszóval és hujjogtatással a legényes házhoz.

Hujjogatók:

*Naskalaton havazott,
Még ide is béhatott,
Nekünk új asszonyt hozott.*

*Uccu fekete retek,
Barna legényt szeretek,
Ha barna is nem cigány,
Szeret engem igazán.*

*Őszi csürke tavaszi,
Jaj de szép a hazai,
Annak szép is kell lenni,
Ha velünk akar jönni.
Túl a vizen meg innet,
Barna legény tekintget,
De hiába tekintget,
Mert ő túl van s én innet.*

A búcsúztató után is szoktak énekelni a búsanyának a lány édesanyjának:

*Fehér galamb szállt a házra,
Édesanyám Isten áldja,
Köszönöm a növelését,
Hozzám való kedvességét.*

*Nyisd ki anyám ablakodat,
Nézd kit visznek a kapudon,
Vess utánam egy sohajtást,
Hamar lássuk meg egymást.*

A legényes házhoz mikor visszamegy a násznép ott is énekelnek és hujjogtatnak

*Ide kinn a gödörbe,
Szegefű termik a fűbe.
Gyere Rózsai szedjük le,
Tegyük fel egy legénynek,
Józsai nevezetűnek*

*Mert a Józsai nevezetű
Olyan mint a csukros szegefű,
Csukros szegefű, viola
Szívem vigasztalója.
Ez a legény olyan szép,
Mint a hosszú nyakú gém.*

Ettől kezdve a nyoszójók, akik koszorút viseltek kellett vigyázzanak a vőlegényre és a menyasszonyra, hogy el ne lopják. Estére laskalevest, töltött káposztát, pityókás tokányt ettek. A lakodalomban az új pár mellett ültek a násznagyok, a keresztszülők és a násztások, a közvetlen rokonok. A vendégek az új párnak kendőt, inget, pénzt, zsebkendőt adtak ajándékba. Az volt a szokás, hogy a násznagyok tyúkot vittek a multságba, gyönggyel a nyakába és cso-

korral a fejébe. Vacsora után a menyasszonyt elvitték kontyolni. Ez más szomszédházban történt, ekkor a menyasszonyból már újasszony lett, levette a menyasszonyi ruhát (népviseletet), ezután szedték az ajándékokat. Az esküvői ruhát a lakodalom után igen becsben tartották. Nem vették fel csak igen nagy ünnepeken vagy egyáltalán nem is hordták, sokukat az esküvői ruhájukban temettek el. Ajándékosztás közben a zenészek hegedültek és gardonyoztak, a vendégek ropták a táncot – a lassú csárdást, a gyors csárdást, a németest, a németes porkát.

Kontyolás után énekelték:

*Villás farkú fecske,
Te barna menyecske,
Homnan merről vetemedtél ide,
Hej erre az idegen földre.*

*Nem jöttem én gyalog,
A gyorskocsi hozott,
Csalfa volt a régi babám szíve,
Ej azzal csalogatott engem ide,
Ej erre az idegen földre.*

Hujjogtattak is:

*Pár pár pendüle,
Főkötőt rendelne,*

*Ha a kontyom csepű lesz es,
Csak a nevem asszony legyen.
Viszik a menyasszony selyem ágját,
Csengős lóval viszik a páruját,
A párnája tele tele tele,
De a szíve vágyik vissza fele.
Tul a vízen kicsi ház,
Benne babám mit csinálsz?
Csinosítom magamat,
Várom a galambomat.
Árvacsilán koszorú,
A menyasszony szomorú,
De csak azért szomorú,
Szoritja a koszorú.*

Történt, hogy ellopták a násznagyok tyúkjait, felvitték egy fára, pálinkáért meg süteményért adták vissza. Amikor visszakapták a násznagyok a tyúkot, örömükbe énekelték:

*Elment a tyúk vándorolni,
Nem jön vissza többet tojni,
Majd visszajön sültve főve,
Nem ül többet az ülőre.*

Mindezek már reggel fele történtek. A násznagyok a tyúkokat felszeletelték és elosztották a vendégek között. Ezután mehetett tovább a multság, járták a kettőst. A férfiaknak húzták a csárdást, a hejszákat, a lassú magyarost, a csoszogtatóst. Énekelték:

*Feljött a nap szépen ragyog,
Én még a kocsmába vagyok.
Íj Istenem hogy szégyellem,
Ilyen későn kell haza mennem.
Hazamegyek s lefekszem,
Kiluszom magamat szép csendesen.*

Ennek a végével kiadták a savanyó levest, tovább nincs maradás.

A lakodalom után az új pár sokszor külön muzsikást fogadott és ajándékszedő táncot szerveztek. Az ajándéktánc a csángó közösség összetartását, szeretetét tükrözi. Ha ma már nem is, valamikor annyira ragaszkodók voltak, hogy bármi áldozattal, de segítették a földieket. Az ajándéktáncba nem hívtak senkit, aki akart az ment el. Erről a táncról a fiatalság nemcsak a templomi hirdetésből vagy rokonoktól szerez tudomást, hanem előző vasárnap vagy más táncalkalmakkor kihirdeti egy megbízott legény. Nóta közben megállítja a „mozsikást” és így szól: aki jövő vasárnap táncot akar keresni Kápolna patakán xy leányának z-nek ajándékszedő táncra lesz, amelyre mindenkit szeretettel elvár. Fontos a hírverés, mert amíg a legényhez csak a meghívottak mehetnek, a leányhoz, az ajándéktáncba bárki elmehet és szürkületig táncolnak. Amikor ajándéktánc van, vigyáznak, hogy a környéken ne legyen más ajándéktánc, így még 10 kilométernyi körzetből is összegyűlnek a fiatalok táncolni, de az idősebbek is elmennek, mert legtöbbször ők is fel akarják segíteni a hazait. Aki ajándéktáncba mentek, azok nem mehettek a lakodalomba is, csak a lány legközelebbi rokonai mehettek lakodalomba is, ezek voltak a meghívók.

Ha edényt vittek ajándékba, soha nem adták üresen, lisztet, törökbúzát vagy mást tettek bele. Aki ajándékot adott, azt bemondta a gazda, a menyasszony és a koszorúslányok megköszönik és megkínálják valami süteménnyel és töltenek neki egy pohárka itókát is. A legények és a leányok pénzt adtak, a lány mindig kevesebbet adott, mint a legény. Minél nagyobb a ro-

konság, annál több az ajándék is. Sokat adtak a nemzetségre, hogy lássák „ki vagyok én”, de az árva lány is többet kapott az általánosnál, ami ismét a segítőkészség megnyilatkozása. Régen a lány pernefórumja (párna, paplan és pokróchozomány) ki volt téve az udvarra közszemlére. Az ágy megvetve az összes ágyneművel, hogy lássák mi van annak a lánynak.

A menyasszony bútorait és pernefórumját három szekér is alig tudta elszállítani. A menyasszony hozományát régen hozománylevélbe írták le, amit még a lakodalom előtt készítettek, itt a vidéki ifjúság meg a rokonok adták az ajándékokat. A menyasszony sok pénzt kapott a rokonok részéről, de háztartási cikket is adtak pl. edényt, kalánt. A kapott pénzből kifizette a hegedűst. A leány szintén gazdát fogadott, aki az ajándékokat bemondta, hogy kitől kapta a menyasszony, és képviselte a leányos házat a legény gazdjával szemben. Az ajándékadásnál a következő versbe foglalták az adományt:

*Halljon szót kegyelmed, hazai leányasszony!
Kedveskedik kegyelmednek a szeretett kedves atyafia úgy mint
Xy amyi szép ajándékával, amennyit a testi szemével lát
És még amellett arra ígéri magát, hogy ha az Isten élteti
Az árnyékvilágban több atyafiúszerezzel fog szolgálni, melyre
Az Isten segítse meg.*

Az ajándéktáncban kapott pénzből vettek fazekat, üstöt, tizenkét fakanalat, egy lapitót, három kendezőt (törölköző). Ezeket az ajándékokat úgy tüntették fel mint az ő „vagonát”.

Az ajándék beszédese után tovább tartott a tánc. Ezt egy nagy csűrben, jó idő esetén az udvaron, télen a nagyházban tartják. A vőlegény érkezésekor a hazai minden esetben a házban van a koszorús lányokkal, a vőfélyel, a rokonaival, valamint a gazdjával.

10 órától kezdődött az esküvő, a násznagyok a koszorúslányok és az új pár elmentek az esküvőre, onnan elmentek a násznagyokhoz ebédelni, a menyasszony a koszorúslányokkal és a bérma-keresztstulókkal az ebéd után ment haza ugyanúgy, mint a vőlegény. A menyasszonynál kezdődött az ajándéktánc, a vőlegénynél volt a lakodalom, és délután a vőlegény indult a vendégekkel a menyasszony után, kikérték a menyasszonyt és folytatódott a lakodalom hétfő reggelig.

A vőlegény és kísérete kinn marad az udvaron, egy udvaron de két helyen muzsikálnak és külön táncolnak a hazai és a vőlegény vendégei. Az ajándéktánc táncrendje nem tartalmazza a több mint 30 féle táncot főleg, ha szűkös volt a hely. Itt lassú és sebes magyarost, lassú és sebes csárdást, németes porkát, hejszát táncoltak.

Elég sok érdekházasság is volt errefele, de válás nagyon kevés, valamikor ismeretlen volt ez a fogalom. Végig kinlódták, ha úgy jött ki a lépés az egész életet. Ebben bizonyára nagy szerepe volt a próbaházasságnak is beillő „guzsalyaskodásnak”, de mindenekelőtt a vallásosság, a katolikus hitnek. Az 1980-as évektől kimaradt az ajándékszedő tánc.

Vezetőtanár: *Mirk László*

Bodor Zsuzsánna

HÍREK

Lelkészi adattár a világhálón

Örömmel számolunk be arról, hogy 2006 júniustól az Egyháztörténeti Szemle című tudományos folyóirat internetes honlapján elérhető „A Tiszáninnyi Református Egyházkerület lelkészei. A kezdetektől a Millenniumig” című adattár. Az értékes egyház-, művelődés-, társadalom- és családtörténeti kutatások megalapozására alkalmas gyűjtemény gyűlekezetenkénti bontásban tartalmazza a lelkészi névsorokat, és áttekinthető személy- és helynévmutatóval segíti a keresést. A doc és pdf formátumban egyaránt letölthető gyűjtemény összeállítója *Ugrai János*, a Miskolci Egyetem történésze. Bár már most is rengeteg adatot tartalmaz, az adattár egyelőre közel sem tekinthető késznek. A szerkesztő újabb források bevonása alapján folyamatosan bővíti az adattárát, tervei szerint évente egyszer-kétszer frissíteni fogja az Interneten található változatot is. Ehhez kéri azon felhasználók segítségét is, akik olyan személyes információval rendelkeznek, amely teljesebbé vagy pontosabbá teheti az eddigieket. (E-mail címe: ujje@freemail.hu.) Az adattár a internetes címen érhető el.